

שיר ערש לעיניים | יעל חובב

הספק של החלל הפנוי

מאת: סופי ברזון מקאי

*

"פעם היטבנו לדעת את העולם:

- כל כך קטן עד שנמתן לחבקו בזרועות,

כל - כל כך קל עד שנמתן לתארו בחיור,

כל כך פשוט, כהד של אמתות קדומות בתפלה.

ההיסטוריה לא האירה פנים בתרועת נצחון:

- היא זרמה בעיניים חול מלכלך.

לפנינו השתרעו דרכים רחוקות ללא-מוצא,

בארות מרעלות, לחם לחץ.

שללנו מן המלחמה - ידיעת העולם:

- כל כך גדול עד שנמתן לחבקו בזרועות,

כל כך קשה עד שנמתן לתארו בחיור,

כל כך מוזר כהד של אמתות קדומות בתפלה."

1945, 'בשבח החלומות', ויסלבה שימבורסקה *

*

שכבות דקות של צבעי שמן על בד, נערמות עד לצורת סלון בית, ושתי דמויות אנושיות בתוכו. הקנבס מכוסה סדין צבעים חולמניים, פלטה של שקיעה על מי-ים רחוק, או זריחה על חולות מדבריים. הצבעיים נקיים, אור שלא התערב בו עוד האדם. אולי עוד לא היה האדם, והיה כבר הצבע. דמות רופא-גבר מניחה סטטוסקופ על חזה של אישה עירומה, גופה נובט מתוך הכחול העמוק של הספה. שניהם נטולי תווי פנים, אך כפות רגליהם מתוארות במלואן, כאילו לא סיימו עדיין להצמיח ממשות עד הקודקוד. בציור אחר, גבר ואישה בסלון של בית. ההתרחשות קורית, בבירור, בישראל. פסי האריחים ברצפה, סורגי החלון וצמח המונסקטרה, נפגשים רק בבית אחד, במדינה אחת בחלון זמן אחד. דמות גבר מותח קשת עם חץ משיבולת שועל, והילדים הפוטנציאליים כבר הושלכו על גב האישה, הכורעת כמו קפיץ דרוך. זיכרון צחוק משחק ילדים

תמים גדל באדוות רחבות, ההתבגרות אל תוך סיפור של יחסים בתוך הבית, ומחוצה לו, גבר - אישה - עולם. הסיפור הראשוני שלנו. הגבר והאישה נראים כמו שני גופים שעוד לא החליטו אם ברצונם להיות חלק מהעולם, ואז יידרשו להכרעת המפגש, על יופיו הפוצע וגסותו המענגת.

שרשרת מחשבות עמומות מתחילה להתגלגל. הגנה והמחיר שאנחנו משלמות עבורה, המאבק הסמוי והתשוקה שיש בהפעלת כח או התמסרות, חרדה ושחרור מלופפים יחד, אינטימיות והצדדים השונים שלה, אבל המילה 'צדדים' מרגישה פתאום מוחלטת מדיי. שמא מדובר בדבר אחר? אך נדמה לי שהכוריאוגרפיה בין הדמויות מתפענחת, וכתם האור הכתום הבוקע דרך התריסים, מסיח דעתי. מניח ספק, האם הדבר עליו מתבוננת חובב מתחולל למעשה ב'חוץ'. נדמה לי שמשוהו הוא איפשהו, ומיד דברים נמצאים במקום אחר לגמרי. האור העז הזה, מתגלגל בין העבודות ומשנה את פניו, אבל עוד נשוב אליו. ניתן כבר כעת לבסס מערכת שרויה בשיווי משקל: גבר-אישה-בית, הצורך למצוא את המידה הנכונה, וכן הקושי לאחוז באופן מלא, כיסודות עליהם חובב מניחה שכבה אחר שכבה של צבע.

המפגש בתוך הסצנה הביתית, מתרחש בלב בית מוכר. זְכָרוֹן בית ילדותה בהרי ירושלים, ביתה שצויר מתוך תמונה משפחתית, או זה הנוכחי בתל-אביב. בכולם מופיע יסוד מקומי מזהה בנקל: שקע חשמל או כבל מפצל, תריס חלון, נעלי ספורט עם שרוכים, צמח בית, שמצביעים על 'הבית' כמקרה פרטי של חוקיות אוניברסלית. בעזרתם, היא פורשת רשת מתוחכמת, כדי ללכוד דברים חמקמקים שבורחים במגע, או במבט ישיר לכיוונם. העולם מסרב להתגלות, אך חובב מתעקשת להחזיק בו בכל זאת. עדינותו השקופה של הדבר שחובב מנסה לתפוס, מוסתרת ביום-יום, תחת אריחי בית, תשלומי ארנונה, עמלות בנקים, לוחות זמנים של רכבות ופרסומות של חומרי ניקוי. אך יש בו תובנה חודרת לגבי טבעו של העולם, וגם לגבי מקומנו בתוכו.

חובב מתארת מגדל קלפים של אנרגיות שמחזיקות את העולם עומד יציב, בזכות הנחה נכונה של איזוני משקל ובלמים. זוהי לא מחשבה מופשטת, למרות הנסיגה שלי למגדלי קלפים. גם הציור מורכב מערכות השרויות בשיווי משקל. במשיכת המכחול הקטן מאוד עמו היא עובדת, מתוארת מערכת יחסים הדוקה בין דבר והיפוכו. ציור מוחזק מאפשר שחרור רגשי, אזורים משוחררים מעוררים חרדה. מערכת היחסים הזו בין שחרור ושליטה, מצביעה על הימצאותו של קשר גורדי, שכופה על דברים להימצא אך ורק בנוכחות היפוכם. מגנטים עם קטבים מנוגדים, שלעתים מוצמדים בכח ולעתים מתנגדים למאמץ לקרבם. "דרך השער הלא ידוע, הזכור, כאשר אחרון שרידי-ארץ נותר לגלות, הוא אשר היה בראשית" כמאמר ת.ס אליוט**. זה מתורגם גם לדמויות הנשיות והגבריות המאכלסות חדרים בית מוכרים, וליחסים הלא פתורים ביניהן. מבקשות קשר ונרתעות, נחשפות ומתכסות במקומות הלא נכונים, ולבסוף מובלות לבדן אל תוך משקל חייהן עם פתרונות מגוונים אל מול האבסורד הנשרך של החיים.

חובב עובדת מתוך פקעת מחשבות ספירליות, המתרחקות מ'ידיעת החומר' – מידע חושי שעתידי להשתנות, ומתקרבות ל'ידיעת הצורה' - השאיפה להכרת האידיאה הקבועה והאוניברסלית.

חיפוש אחר גרעין של אמת, לגבי האפשרויות המתפצלות מכל רגע נתון, וקושי מוטמע להתחייב לדימוי הנגזר ממחשבות אלו, או למצבו הסופי, האשלייתי ממילא. כך היא נשאר נאמנה לדברים במצבם הגולמי, הראשוני, או למקור הרוחני של הציור, המועבר ממקום נטול גבולות. נאמנות זו מובילה לחוסר התחייבות לפרשנות הצורנית של הציור, למרות שתפקידה, להעניק לו צורה. הלך-הרוח הזה נוכח בשיטות עבודה של ציור וכיסוי בשכבות, של ציורים שלמים שנעשו על גבי ציורים אחרים, כמו גם השארת מרחבים פרומים לצד הדוקים מאוד, חללים שאור בוקע דרכם.

כשעמדה נפשית אחת משליטה משמעת, סדר, וקווים ברורים על הקנבס ועל עולמה הפנימי, היא כבר מכילה בתוכה באופן רקורסיבי את התנועות האחרות. אנחת הרווחה של המנוחה, התרחבות המחשבות, התפרקותן אל תוך עיניים עצומות, תחת שמיכה הדוקה לגוף. מצופים על דמות ישנה מזכירים כי חלומות הם גם סיוטים, למרות השפה שמפרידה ביניהם באופן מלאכותי. בעולם הפנימי, לעתים רבות מדיי קשה לזהות מה הוא מה, ודבר מה נותר נעול בפנינו, ואין גישה אליו. הדמויות הופכות לאסטרונאוטיות בתוך חללית-אם, או חזות צֶפֶה, מצופים, ציפית, משייטות במרחב לא ארצני כלשהו, בו כל הכיוונים הם למעלה. חובב מתחפרת בפרדוקסים, מובלת על ידי יסוד ספקני בו כל המצבים מזהים כאמת, ולכן בהכרח גם שגויים כשהם עומדים לבדם. המצב האנושי של קריסת הבניין האידיאולוגי, מגלה אמת יסודית שקיימת בכל מקרה - מרחב הספק הוא מרחב התמרון היחיד שיש לנו כדי לקבוע את עמדתנו אל מול חיינו זרועי הכאוס. "זה המתבונן החוצה חולם, זה המתבונן פנימה מתעורר" כתב קרל יונג במכתב קצר משנת 1916, ודחק לדחיית המבט על העולם החיצוני לטובת מסע אינטרוספקטיבי שיאפשר גיבוש זהות. המבט המצטלל פנימה, הוא דרך שנלך בה לבד. בניין אידיאולוגי קורס כמו זה הנמצא מחוץ למפתן הבית (ולעיתים זה הבית הבוער על יושביו) בישראל של 2024, דוחק בעל כורחנו את המבט פנימה. אולי גם אנחנו צריכות ללכת לישון עם מצופים, אל זרועות עולם בו אין מלבדנו מי שתארגן אותו מחדש.

שרשרת המחשבות שהתחילה בשיבולת שועל, עוברת דרך לצייר אור, לצייר כוכב, אור הופך כוכב, מנורה בבית הופכת שמש. אור כתום-אדום מאיר את החוץ ואחר כך את הפנים, אבל בכל מקרה אנחנו לא מצליחות לפגוש אותו והוא נותר 'שם', בכל מקום שהוא אינו 'פה'. האור עובר גלגולי גוון, צורה ומשמעות. אני רואה בו משא ומתן לגבי חיים, תנועה וזרימה. כוכב צפון פנימי בדינמיקה של התחדשות - צמצום האינסוף, פינוי החלל, התגבשות הצורה ופירוקה. עולם הולך ונבנה, והולך וקורס בו זמנית, קורס והולך.

"היות שעצרתי, המים רעדו. היות שהרהרתי בדברים, השמש נסתרה. אני עוצם את עיני האיטיות ומלאות השינה, ואין בתוכי אלא אזור אגמי שבו הלילה מתחיל לחדול להיות יום בהשתקפות ערמונית כהה של מים שמהם עולות האצות.

היות שכתבתי לא אמרתי דבר. הרושם שלי הוא שמה שקיים נמצא תמיד באזור אחר, מעבר להרים, ושיש מסעות גדולים שהיה עלינו לעשותם אילו הייתה לנו נפש לצעוד באמצעותה".
פרננדו פסואה**

הציור חודר את הקנבס וחושף את שארית רוחה של חובב, שובלה של רוח רפאים בשיטוט
אסטרלי. האמנית ישנה וליבה ער.

---

* **ויסלבה שימבורסקה, בשבח החלומות**, עמ' 9, מפולנית: רפי וייכרט 2012

** **ת.ס אליוט, ליטל גידינג**, מתוך ארבעה קוורטטים, מאנגלית: יפה וולפמן

** **פרננדו פסואה, ספר אי-הנחת**, עמ' 425, פורטוגל 1992. מפורטוגלית: יורם מלצר 2006